Ministerie van Defensie

Jaarverslag 2025

Korps Militaire Controleurs Gevaarlijke Stoffen

Colofon

Korps Militaire Controleurs Gevaarlijke Stoffen (KMCGS)

Koninklijke Marechaussee (KMar)
Landelijk Tactisch Commando (LTC)
Brigade Operationele Service & Support (BOSS)

Adres
Camp New Amsterdam
Dolderseweg 34
3712 BR Huis ter Heide

Postadres
Postbus 90200
3509 BE Utrecht
MPC 54 A

Datum
Maart 2026

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag 2025 van het Korps Militaire Controleurs Gevaarlijke Stoffen (KMCGS). Het jaar 2025 stond voor Defensie in het teken van versnellen, groei en gereedstelling.

De geopolitieke situatie van vandaag vraagt om een robuuste krijgsmacht, die in staat is om haar taken op adequate wijze uit te voeren. Defensie ziet zich voor de taak gesteld om de organisatie (versneld) gereed te stellen voor hoofdtaak 1. Inherent daaraan is een versnelde groei van de krijgsmacht. Veranderingen worden mogelijk versneld doorgevoerd en daarbij kan toezicht helpen om Defensie scherp te houden. In een wereld waarin we graag meer en sneller willen, is het juist zaak om de veiligheid niet uit het oog te verliezen. Voor de gereedstelling is een solide fundament van belang, terwijl er tegelijkertijd ruimte moet zijn om flexibel te zijn.

Veiligheid blijft belangrijk, maar de veranderende krijgsmacht maakt dat we moeten bezien hoe we toezicht kunnen houden in een hoofdtaak 1-scenario of een andere crisissituatie waar inzet van (delen van) de defensieorganisatie noodzakelijk kan zijn. Aansluiting bij de operationele plannen van Defensie is daarbij van wezenlijk belang.

De taakstelling van Defensie brengt per definitie risico's met zich mee en het is dus essentieel dat veiligheid de juiste aandacht krijgt en het personeel een goed veiligheidsbewustzijn heeft. Een werkgever die voldoende aandacht heeft voor veiligheid in de breedste zin van het woord, heeft het vertrouwen van het personeel. Dat draagt tevens bij aan de motivatie van het personeel.

Dit verslag bestaat uit drie delen, waarvan het eerste deel gaat over het toezicht van het KMCGS in 2025. Het eerste deel is onderverdeeld in 'vervoer gevaarlijke stoffen', 'opslag en behandeling gevaarlijke stoffen', 'milieuhandhaving' en 'samenwerking'. In het tweede deel komen de hoofdlijnen uit het toezicht aan bod (al dan niet gedeeld met andere toezichthouders), en dat is onderverdeeld in 'vervoer' en 'opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen'. Het derde deel bevat een korte eindbeschouwing en een vijftal aanbevelingen.

Inhoud

1	**Toezicht 2025**		**6**
1.1	Vervoer gevaarlijke stoffen		8
1.2	Opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen		10
1.3	Milieuhandhaving		13
1.4	Samenwerking		14
2	**Hoofdlijnen uit het toezicht**		**16**
2.1	Vervoer gevaarlijke stoffen		17
2.2	Opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen		19
3	**Eindbeschouwing en aanbevelingen**		**20**
3.1	Eindbeschouwing		21
3.2	Aanbevelingen		21
4	**Bijlage**		**22**
4.1	Afkortingen		23

1 Toezicht 2025

Als een van de onafhankelijke interne toezichthouders van Defensie is het KMCGS belast met het toezicht op en de handhaving van het vervoer van gevaarlijke stoffen.

Dit toezicht is onder andere vastgelegd in de Wet vervoer gevaarlijke stoffen (WVGS), de Wet luchtvaart (WL) en de dienstvoorschriften die hierop van toepassing zijn. Verder is het KMCGS belast met de controle op de naleving van de dienstvoorschriften betreffende de opslag en behandeling van ontplofbare stoffen en voorwerpen, het merken van verpakkingen en munitieartikelen en het interne vervoer op inrichtingen van Defensie. Tot slot is het KMCGS aangewezen voor de straf- en bestuursrechtelijke handhaving van milieuovertredingen op defensieterreinen en op de nationale luchthavens.

Voor het houden van toezicht beschikt de commandant KMCGS (C-KMCGS) over drie teams. Deze teams hebben ieder een andere taak of ander taakgebied, te weten: Controle Vervoer Gevaarlijke Stoffen (CVGS), Controle Opslag en Behandeling Gevaarlijke Stoffen (COBGS) en milieuhandhaving door de rechercheurs van Team Milieuhandhaving (TMH). Met deze teams voert C-KMCGS de toezichthoudende en handhavende taken uit.

In de eerste helft van 2025 liep de reorganisatie van het Landelijk Tactisch Commando (LTC) van de Koninklijke Marechaussee (KMar) nog, waardoor het voor het KMCGS nog steeds lastig was om de functies te vullen. Het vertrek van personeel vanwege Functioneel Leeftijdsontslag (FLO), de overstap naar een andere functie of privéomstandigheden zorgden voor een verdere afname van de capaciteit.

In de tweede helft van 2025 waren er diverse publicatierondes die ertoe leidden dat er drie nieuwe controleurs bij de sectie Controle Vervoer zijn aan genomen. Deze controleurs zijn inmiddels allemaal gestart. Het nieuwe personeel is echter nog niet direct volledig inzetbaar. Het opleidings- en trainingstraject van deze nieuwe controleurs neemt ongeveer anderhalf jaar in beslag voordat zij volledig zelfstandig aan de slag kunnen. Het vullen van vacatures blijft echter zeer lastig. Medeoorzaak hiervan is het forse personeelstekort bij Defensie, waardoor de Operationele Commando's (OPCO's) zeer terughoudend zijn met het plaatsen van personeel buiten het eigen OPCO. Dit beleid is in principe begrijpelijk in tijden van schaarste in combinatie met de hernieuwde focus op hoofdtaak 1. Maar op het gebied van de controle op de opslag en behandeling wordt de vulling wel erg schaars. Eind 2025 ging een medewerker met FLO en in februari 2026 vertrok een controleur voor een officiersopleiding naar de KMA. Er is nu nog slechts één medewerker aanwezig en die gaat in september 2026 met FLO. Als de vulling in 2026 niet tijdig lukt zodat er sprake is van een zogenaamde 'warme overdracht', iets wat absoluut noodzakelijk is, is het KMCGS vanaf september 2026 niet meer in staat om zijn taak op het gebied van de controle op de opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen uit te voeren.

De problematiek rond de bevoegdheden van het KMCGS ligt nog steeds bij Directie Juridische Zaken (DJZ), maar vanwege de werklast die de nieuwe Wet op de defensiegereedheid (Wodg) met zich meebrengt, verwacht het KMCGS voorlopig niet dat er aandacht aan die problematiek gegeven kan worden.

In 2025 had het KMCGS vanwege bovengenoemde oorzaken niet de beschikking over de volledige capaciteit.

Defensie heeft meer ruimte nodig om op te leiden, te trainen en te oefenen, ten einde de organisatie gereed te stellen voor hoofdtaak 1. Ook de wijze waarop het KMCGS toezicht houdt bij scenario's als hoofdtaak 1, artikel 5 en andere crisissituaties, zal moeten doorontwikkelen om ervoor te zorgen dat het toezicht passend blijft. Daarnaast blijft de reguliere (wettelijke taak) van het KMCGS ook noodzakelijk. Het is dus niet zozeer dat het toezicht wezenlijk gaat veranderen, maar er komt wel een nieuwe manier van toezicht houden bij.

1.1 Vervoer gevaarlijke stoffen

In 2025 kon het KMCGS meer controles uitvoeren dan in 2024. Verhoudingsgewijs is het percentage geconstateerde overtredingen in vergelijking met 2024 iets gedaald. Dit percentage zegt alleen iets over het daadwerkelijk door het KMCGS gecontroleerde vervoer en niet over het totale vervoer van gevaarlijke stoffen door Defensie. Dat laatste is voor het KMCGS niet inzichtelijk. Het naleefgedrag van de organisatie is dus iets verbeterd ten opzichte van 2024. De (ongeschreven) *benchmark* voor het naleefgedrag in het civiele vervoer ligt rond de 70% en Defensie blijft daar, met een percentage van 60,7%, nog significant onder. Ten opzichte van 2024 is het nalevingspercentage wel iets gestegen. Deze percentages zijn echter relatief en geven slechts een indicatie van het nalevingsgedrag bij Defensie.

Een tweetal voorgenomen thematische onderzoeken zijn om diverse redenen niet uitgevoerd in 2025 en zijn opgenomen in de planning voor 2026. Hierbij gaat het om het onderzoek naar de vraag of (onderdeels)veiligheidsadviseurs aan de CDS-instructie 442/01 kunnen voldoen, en het onderzoek naar de opslag van lithiumhoudende energiedragers.

Het KMCGS constateerde in totaal 211 overtredingen van wet- en regelgeving. Bij een controle worden vaak meerdere objecten (vervoerseenheden, containers en dergelijke) gecontroleerd en worden er ook vaak meerdere overtredingen per object geconstateerd.

Het KMCGS richt zich vooral op 'toezicht aan de voorkant', dus de meeste overtredingen worden geconstateerd vóór aanvang van het transport. Deze overtredingen handelt het KMCGS af met het geven van nalevingshulp in het kader van Advies & Assistentie (A&A). De controleurs geven hierbij niet de oplossingen, maar wijzen de betrokkenen op hun verantwoordelijkheid en geven aan waar aanvullende informatie te vinden is, zoals in boekwerken, bij veiligheidsadviseurs en bij de Helpdesk Gevaarlijke Stoffen van DOSCO/DVVO. De controles doet het KMCGS, afhankelijk van de soort controle en de constateringen, af met een melding of rapportage. Ook als overtredingen worden opgeheven, volgt er een melding aan de commandant van de gecontroleerde eenheid om recidive te voorkomen. Een enkele keer is er sprake van strafrechtelijke handhaving en dan volgt een proces-verbaal.

Tabel 1 Controles vervoer in 2025

Onderdeel	Controles	Gecontroleerde objecten	Objecten met gevaarlijke stoffen	Overtredingen
BESTUURSSTAF	5	12	12	7
CZSK	11	193	28	16
CLAS	81	459	310	117
CLRS	42	148	92	50
KMar	1	3	2	0
DOSCO	17	21	15	4
COMMIT	24	37	36	3
BUITENLANDSE EENHEID in NL	7	80	32	8
CIVIEL	1	10	10	6
Totaal	**189**	**963**	**537**	**211**
VOORLICHTING	14	9 x gepland 5x spontaan	n.v.t.	n.v.t.

In 2025 maakte het KMCGS één proces-verbaal op betreffende het vervoer van gevaarlijke stoffen, dat vervolgens is aangeboden aan de Afdeling Militaire Zaken van het OM.

De meest voorkomende overtredingen van de WVGS in 2025 zijn nagenoeg hetzelfde als in 2024:

- ontbrekende of onjuiste vervoersdocumentatie, zoals het ontbreken van een keuringsdocument of het onjuist invullen van documenten;
- onjuist gebruik van verpakkingen en het niet voldoen aan de verpakkingseisen en verpakkingsinstructie;
- onjuiste, ontbrekende of beschadigde etikettering van verpakkingen, containers, voertuigen en/of transportmiddelen;
- niet of onjuist zekeren van lading (container of verpakking staat niet goed vast op of in het transportmiddel), en niet of onjuist stuwen van lading (goederen staan niet goed vast in de container of oververpakking);
- personeel dat met gevaarlijke stoffen werkt is niet of onvoldoende opgeleid, of is niet goed op de hoogte van procedures.

De meest voorkomende overtredingen van de WL bij vervoer door de lucht in 2025 zijn hetzelfde als in 2024:

- ontbrekende of onjuiste vervoersdocumentatie, zoals het ontbreken van een keuringsdocument of het onjuist invullen van documenten;
- onjuist gebruik van verpakkingen en het niet voldoen aan de verpakkingseisen en verpakkingsinstructie;
- aanbieden van *hidden dangerous goods*. Hierbij gaat het om gevaarlijke stoffen die worden aangetroffen in hand- en ruimbagage alsook in algemene vracht, en die dus tijdens het vervoer niet als gevaarlijke stoffen worden behandeld;
- onjuiste, ontbrekende of beschadigde etikettering van verpakkingen of oververpakkingen;
- personeel dat met gevaarlijke stoffen werkt is niet of onvoldoende opgeleid, of is niet goed op de hoogte van procedures.

Voorlichting

In 2025 verzorgde het KMCGS naast de controles ook veertien keer een voorlichting. Naar aanleiding van verzoeken van diverse eenheden is er negen keer een geplande voorlichting gegeven en vijf keer een spontane voorlichting te velde bij eenheden waar op dat moment een acute behoefte was.

Thematisch onderzoek

De uitvoering van het lopende onderzoek naar de inbedding van kennis met betrekking tot het vervoer en de opslag van gevaarlijke stoffen in de diverse munitiegerelateerde opleidingen liep in 2025 door diverse oorzaken vertraging op en kon in 2025 nog niet worden afgerond. Dit onderzoek wordt gecontinueerd in 2026.

Controles oefeningen in het buitenland

Het KMCGS voerde controles uit tijdens diverse oefeningen in het buitenland, onder andere bij oefeningen in Duitsland, de Verenigde Staten, Oostenrijk en Senegal. Deze controles zijn separaat gerapporteerd aan de betreffende commandanten en zijn ter plaatse al kort teruggekoppeld met het betrokken personeel. Eventuele verbetermaatregelen worden gemonitord.

1.2 Opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen

In het toezichtjaarplan voor 2025 heeft het KMCGS voor controles een aantal specifieke accenten aangegeven. Bijna alle voorgenomen controles vonden daadwerkelijk plaats. De enige uitzondering betreft de controle op de documentatie van de elektrische installaties en de bliksembeveiligingsinstallaties van munitiemagazijnen. De controle op deze documentatie is wel meegenomen in de uitgevoerde controles, maar kreeg niet de geplande extra aandacht vanwege een tekort aan controleurs. Tijdens bezoeken aan missiegebieden zijn gerichte controles uitgevoerd op de opslag en behandeling van overige gevaarlijke stoffen. De resultaten hiervan zijn opgenomen in Tabel 2.

Controles Opslag en behandeling munitie in 2025

Het KMCGS constateerde bij de opslag en behandeling van munitie in totaal 160 overtredingen. Bij een controle worden meestal meerdere opslaglocaties gecontroleerd en er kunnen per opslaglocatie meerdere overtredingen worden geconstateerd. In 2025 zijn er minder controles gehouden dan in 2024, maar het aantal geconstateerde overtredingen ligt fors hoger. Dit is voor een deel verklaarbaar door de extra aandacht voor munitie bij musea, historische verzamelingen en instructiemunitie. De opslag hiervan is nog niet goed op orde.

Tabel 2 Controles opslag en behandeling munitie in 2025

Onderdeel	Controles	Aantal opslaglocaties	Opslaglocaties met overtredingen	Overtredingen
DOSCO	1	1	1	1
COMMIT	3	6	1	3
CLRS	4	24	7	12
CZSK	4	16	12	49
CLAS	14	44	16	41
KMar	7	12	9	35
OEF Buitenland	2	2	1	4
eFP Litouwen	4	69	5	8
EUFOR Bosnië	1	4	2	3
Missie Irak	3	7	2	4
Totaal	**43**	**185**	**56**	**160**

De meest voorkomende overtredingen bij de opslag van munitie in 2025:

- Documentatie niet op orde. Dit betreft onder andere benodigde documentatie die niet aanwezig is, niet op locatie kan worden overlegd en documentatie die niet correct is.
- Gebreken aan verpakkingen. Dit betreft onder andere munitie die niet of onjuist is verpakt, of de verpakking is voorzien van onjuiste verzegeling.
- Ontbreken van benodigde infra. Het gaat dan met name om het ontbreken van expeditiemagazijnen. Daarin mag munitie opgeslagen worden onder de vervoerswetgeving (de munitie staat gereed voor vervoer of voor verder vervoer), maar er mag geen reguliere opslag van munitie plaatsvinden. Het opslaan van munitie onder de vervoerswetgeving is vergunningtechnisch een hele andere activiteit dan de reguliere opslag van munitie, en daar wordt in de vergunning ook onderscheid in gemaakt. Het onder de vervoerswetgeving opslaan van munitie in een regulier munitiemagazijn is daarom ook niet vergund. Door het ontbreken van de expeditiemagazijnen komt het in de praktijk zeer regelmatig voor dat munitie onder de vervoerswetgeving wordt opgeslagen in reguliere munitiemagazijnen, waar ook reguliere munitie wordt opgeslagen.

Deze overtredingen springen er in 2025 het meest uit. Andere overtredingen die het KMCGS constateerde, komen ongeveer in gelijke mate voor.

Controle munitiecomplex Nieuwe Haven, CZSK

Tijdens de controle constateerde het KMCGS dat de keuringsdocumenten van de bliksembeveiligingsinstallatie bij verschillende munitiemagazijnen en werkplaatsen verlopen zijn. Zowel tijdens als na de controle is geen informatie verstrekt over de status van de installaties. Het KMCGS diende hiervoor bij de bevoegde autoriteit, zijnde de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), een handhavingsverzoek in en de ILT nam deze zaak over. Verder constateerde het KMCGS opnieuw dat munitie wordt opgeslagen in een gebouw dat niet aan de constructieve eisen voldoet, zoals die gesteld zijn aan een opslaglocatie voor munitie. Hierover rapporteerde het KMCGS al eerder, maar er wordt nog steeds munitie in het desbetreffende gebouw opgeslagen. Ook hiervoor is een handhavingsverzoek bij de ILT aangevraagd. Het ILT heeft een gebruiksverbod opgelegd betreffende de opslag van munitie op deze locatie.

Controle munitieopslag tijdens een oefening buitenland

Bij een controle van een oefening in het buitenland constateerde het KMCGS dat er 29 met munitie beladen flatracks op een munitiecomplex waren neergezet. De Militaire Commissie Gevaarlijke Stoffen (MCGS) had hier geen nota van instemming voor afgegeven. Het aanvragen en aanwezig zijn van een dergelijke nota is verplicht.

Controle munitieopslag EUFOR Althea - missie Bosnië

Bij de controle in Bosnië bleek de opslag van munitie in orde te zijn en zijn er geen noemenswaardige overtredingen geconstateerd. Het KMCGS constateerde wel dat het advies van de MCGS aan het *Joint Force Command* (JFC) aangaande de inrichting van een munitieopslaglocatie niet is opgevolgd of uitgevoerd.

Controle munitieopslag eFP-missie Litouwen

Bij de controle in Litouwen zag de opslag van munitie er netjes en verzorgd uit en zijn er slechts enkele lichte overtredingen geconstateerd waarbij de veiligheid, opslagtechnisch gezien, niet in het gedrang komt.

Controles opslag en behandeling overige gevaarlijke stoffen in missiegebieden

Tijdens controles in missiegebieden worden nagenoeg overal dezelfde overtredingen met betrekking tot de opslag en behandeling van overige gevaarlijke stoffen geconstateerd als bij controles buiten missiegebieden. De overtredingen komen onder andere voort uit de onbekendheid van de gebruiker met de geldende regelgeving en uit het feit dat er vanuit de eenheid onvoldoende toezicht is op de opslag van overige gevaarlijke stoffen. De eisen die Defensie aan de opslag van overige gevaarlijke stoffen stelt, MP 40-21 deel II, zijn zo gesteld dat de gebruikers hier moeilijk aan kunnen voldoen. De bovengrens (maximale hoeveelheid) die van toepassing is op een gebruiksvoorraad, is dusdanig laag dat er al snel geen sprake meer is van een gebruiksvoorraad. De locatie waar de gevaarlijke stoffen liggen moet daardoor conform de regelgeving al snel worden gezien als een depot en dan moet de opslaglocatie aan hele andere eisen voldoen. Daarnaast worden bepaalde stoffen die normaliter niet onder de gevaarlijke stoffen vallen wel meegerekend in de totale hoeveelheid gevaarlijke stoffen.

Voor de opslag van overige gevaarlijke stoffen worden containers gebruikt die niet voldoen aan de gestelde eisen voor de opslag van de overige gevaarlijke stoffen, en daar dus niet geschikt voor zijn. In Litouwen zijn na drie jaar uiteindelijk drie milieucontainers geplaatst die aan de, door Defensie, gestelde eisen voldoen. Bij andere missies wordt nog steeds gewerkt met standaard transportcontainers die niet geschikt zijn voor de opslag van gevaarlijke stoffen.

De meest voorkomende overtredingen bij de opslag van overige gevaarlijke stoffen tijdens missies:

- Op de werklocatie wordt meer dan 50 liter/kilogram aan overige gevaarlijke stoffen opgeslagen. Deze hoeveelheid zorgt ervoor dat de locatie moet worden gezien als een depot, terwijl er niet voldaan wordt aan de eisen die gesteld worden aan een depot.
- Containers die worden gebruikt voor de opslag van overige gevaarlijke stoffen zijn niet op de juiste wijze geaard.
- De beluchting/ventilatie van de containers die worden gebruikt voor de opslag van overige gevaarlijke stoffen voldoet niet aan de gestelde voorwaarden.

Tabel 3 Controles opslag en behandeling in missiegebieden in 2025

Missie	Aantal opleglocaties	Aantal opslaglocaties	Opslaglocaties met overtredingen	Overtredingen
eFP Litouwen	1	2	2	4
EUFOR Bosnië	2	16	2	11
Missie Irak	3	8	2	5
Missie Roemenië	1	4	1	2
Totaal	**7**	**30**	**7**	**22**

- De containers die worden gebruikt voor de opslag van overige gevaarlijke stoffen zijn niet geconditioneerd, waardoor er geen temperatuurgevoelige stoffen in kunnen worden opgeslagen.
- Een aantal containers die gebruikt worden voor de opslag van overige gevaarlijke stoffen zijn niet voorzien van stellingen, waardoor de gebruiker gebruikmaakt van pallets om goederen op te stapelen.

1.3 Milieuhandhaving

Gedurende het jaar 2025 was er een toename aan vragen die vanuit collega's in het hele land bij TMH binnenkwamen. Gevraagd werd om hulp/bijstand bij strafrechtelijke vuurwerk- en lachgaszaken en voor algemene strafrechtelijke zaken. Bij het laatste kan gedacht worden aan hoe er gehandeld moet worden bij het aantreffen van munitie, bodemverontreiniging, waterverontreiniging, stroperij en overtredingen vervoer gevaarlijke stoffen. Driekwart van de vragen kon TMH telefonisch dan wel per mail beantwoorden. Bij de andere gevallen was fysieke inzet van TMH nodig. De toename van vragen/hulp bij vuurwerkzaken kwam vooral door de eind 2024 ingestelde grenscontroles, waarbij regelmatig als 'bijvangst' vuurwerk werd aangetroffen.

Eind 2025 is gestart met het verzamelen van informatie voor een project dat het KMCGS in 2026 gaat uitlopen. Dit is een project waarbij het KMCGS wil proberen om vast te stellen hoe de aanschaf, de omgang, het vervoer en de afvoer van lithiumbatterijen binnen Defensie geregeld is. Dit project neemt naar verwachting heel 2026 in beslag. Enerzijds brengt het KMCGS in kaart hoe de behandeling van lithiumbatterijen bij diverse defensie-eenheden geregeld is. Anderzijds is het de bedoeling om aan de hand van de geldende wet- en regelgeving aanbevelingen te doen over hoe de behandeling anders/beter kan. Dit project is in een stroomversnelling gekomen door een incident waarbij een defensievoertuig in brand vloog door een defecte/beschadigde lithiumbatterij van een drone tijdens een drone-opleiding in Marnewaard.

In 2025 leverde TMH een bijdrage aan ontwikkelingen met betrekking tot het omgaan met toezicht en opsporing in een hoofdtaak 1-scenario.

Tot augustus 2025 investeerde een van de twee medewerkers van TMH veel tijd in het volgen en afleggen van examens voor de opleiding tot milieuagent.

TMH ondersteunde de controleurs van het KMCGS daar waar nodig bij het uitvoeren van controles in binnen- en buitenland, en bij het schrijven van de (bestuurlijke) rapportages die uit controles voortkwamen.

In 2024 vroeg het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) aan TMH om mee te denken over een nieuwe opzet van de (milieu)cursus voor collega's van het CZSK. Door personele wisselingen en andere prioriteiten bij het CZSK is daar in 2025 geen verder vervolg aan gegeven.

TMH gaf in 2025 veel voorlichting aan de diverse krijgsmachtonderdelen. Dit betrof onder andere de opleiding Milieu Aan Spreek Punt (MASP), behorend bij het Commando Landstrijdkrachten (CLAS), de Artikel 4-opleidingen van de KMar en de opleidingen tot Munitie Technicus bij de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD).

In 2025 werkte TMH onder andere samen met de milieupolitie Noord-Nederland, Midden-Nederland, Zuid-Holland, de ILT en met terreinopzichters van Defensie. De samenwerking bestond uit het gezamenlijk oppakken van onderzoeken en het uitwisselen van gegevens en informatie.

In 2025 maakte TMH twee processen-verbaal op betreffende de milieuwetgeving.

Door het geringe aantal strafrechtelijke (militaire) zaken in 2025 was er weinig contact (nodig) met de afdeling Militaire Zaken van het Openbaar Ministerie (OM). Om die reden is in overleg het kwartaaloverleg opgeschort. De keren dat er contact was, was het contact goed.

1.4 Samenwerking

Toezichtberaad

Het Toezichtberaad, waarin de interne toezichthouders van Defensie samenwerken, heeft als doel de samenhang en kwaliteit van het interne toezicht te versterken en daarmee ook de zichtbaarheid en het effect van de toezichthouders te vergroten. De toezichthouders zijn naast het KMCGS de Inspectie Veiligheid Defensie (IVD), de Inspectie Militaire Gezondheidszorg (IMG), de Militaire Luchtvaart Autoriteit (MLA), de Beveiligingsautoriteit (BA) en de Functionaris voor Gegevensbescherming (FG).

De Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK) is formeel geen toezichthouder, maar zijn onderzoeken zijn wel bedoeld om het inzicht in de staat en het functioneren van de defensieorganisatie te vergroten. Hij neemt, samen met een vertegenwoordiger van het Bureau Secretaris-Generaal, als toehoorder deel aan het Toezichtberaad. Het voorzitterschap van het beraad rouleert jaarlijks tussen de IMG, MLA en IVD.

Halverwege 2025 wisselde het voorzitterschap van de IMG naar de MLA. Het Bureau Toezicht Defensie (BTD) ondersteunt sinds 2022 het beraad als geheel en de individuele leden van het beraad bij de uitvoering van hun taken en in hun missie het toezicht door te ontwikkelen. Concrete voorbeelden hiervan zijn de Leergang Toezicht Defensie om het toezichtvakmanschap te vergroten en de gezamenlijke Toezichtdag waar de focus lag op verbinding en het leren van elkaars praktijk.

Samenwerking met interne toezichthouders

Inspectie Militaire Gezondheidszorg

In 2025 continueerden het KMCGS en de IMG hun samenwerking op het gebied van het vervoer van gevaarlijke stoffen van klasse 7. Daar waar mogelijk worden bezoeken aan locaties gecombineerd om de toezichtlast voor eenheden te verminderen.

Militaire Luchtvaart Autoriteit

Op het gebied van het vervoer van gevaarlijke stoffen door het luchtruim overlegt het KMCGS regelmatig met de MLA en voeren ze, in voorkomend geval, samen inspecties uit.

Beveiligingsautoriteit

Het KMCGS en de BA hebben het vervoer en de opslag van munitie, explosieven en springmiddelen als gemeenschappelijk toezichtgebied. De normering voor het KMCGS verschilt echter van die van de BA. Het KMCGS vervult voor de BA de ‘oog- en oorfunctie’ voor de naleving van de DBB-normering. Dit is een lopende afspraak tussen de BA en het KMCGS. Net als in voorgaande jaren namen de controleurs van het KMCGS dit mee in de reguliere controles op het vervoer van gevaarlijke stoffen.

Inspectie Veiligheid Defensie

Eind 2025 is er, op verzoek van het KMCGS, een start gemaakt met een gezamenlijk project om de kennis van het KMCGS betreffende systeemgericht toezicht te vergroten. Dit krijgt in 2025 een vervolg. Op deze wijze kan het KMCGS de kennis van systeemgericht toezicht uitbreiden door gebruik te maken van de kennis die over dit onderwerp al bij de IVD aanwezig is.

Bredere samenwerkingen

Naast de interne toezichthouders werkt het KMCGS ook samen met partners zoals de KMar, de Politie, de Douane, het OM, de ILT en andere toezichthoudende en/of handhavende partners.

Inspectie Leefomgeving en Transport

De goede samenwerking met de ILT in het toezicht op het vervoer van gevaarlijke stoffen werd in 2025 voortgezet. Door capaciteitsproblemen bij het KMCGS heeft het KMCGS niet bij alle overlegmomenten aan kunnen zitten. In 2026 wordt de samenwerking op dit gebied weer geïntensiveerd. Het KMCGS en de ILT voerden wel diverse gezamenlijke controles uit op het vervoer van gevaarlijke stoffen door het luchtruim.

Openbaar Ministerie

Voor zaken die in het strafrecht terechtkomen, werkt het KMCGS samen met het OM in Arnhem. Zoals eerder vermeld is er vanwege het geringe aantal strafrechtzaken in 2025 minder contact geweest met het OM, maar die keren dat er contact was, was dat contact goed.

2 Hoofdlijnen uit het toezicht

Het houden van toezicht op het vervoer van gevaarlijke stoffen is een wettelijke taak van het KMCGS.

In grote lijnen wordt meestal naar dezelfde aspecten van dit vervoer gekeken. Het KMCGS legt elk jaar accenten in het toezicht en kijkt naar bepaalde aandachtsgebieden. De keuze voor deze accenten en aandachtsgebieden is onder andere gebaseerd op de constateringen van voorgaande jaren, ontwikkelingen in het vakgebied en het optreden van Defensie. Er was extra aandacht voor nagenoeg alle zaken die in het jaarplan 2025 zijn aangegeven en de beschikbare capaciteit is zo efficiënt mogelijk ingezet.

Tijdens controles gaat het KMCGS regelmatig in gesprek met de betrokkenen om in verbinding te blijven. De werkvloer is vaak wat terughoudend vanwege de angst voor sancties, en dat is jammer. Dit soort gesprekken leiden vaak tot wederzijds begrip en uitwisseling van kennis en ervaring. Incidentele en structurele oorzaken kunnen vaak beter worden geadresseerd, waardoor het doorvoeren van verbeteringen eenvoudiger wordt. Uit de gesprekken komen diverse zaken naar voren. Een deel daarvan is elders in dit verslag opgenomen en een deel staat hieronder vermeld:

- Doordat Defensie de groei wil versnellen en de gereedstelling versneld op orde wil hebben, wordt de aandacht die veiligheid verdient en zou moeten krijgen steeds verder naar de achtergrond gedrongen. De kans op incidenten neemt daardoor toe. Een incident leidt vaak tot het ongewenst vrijkomen van gevaarlijke stoffen, wat weer tot aantasting van de leef- en werkomgeving leidt.
- Ook in 2025 kwam in diverse gesprekken weer naar voren dat door (te) snelle wisseling van personeel, mensen verdwijnen naar andere functies binnen het vakgebied, maar ook naar andere vakgebieden. Daarmee verdwijnt ook kennis en ervaring. De opgedane specifieke kennis en ervaring wordt niet meer ten volle benut en/of niet meer gebruikt gedurende de gehele loopbaan.

2.1 Vervoer gevaarlijke stoffen

In 2025 voerde het KMCGS iets meer controles uit en werden meer objecten gecontroleerd. Het KMCGS heeft geen inzicht in het totale vervoer van gevaarlijke stoffen door Defensie, dus de cijfers zeggen alleen maar iets over dat deel van het vervoer van gevaarlijke stoffen dat daadwerkelijk door het KMCGS is gecontroleerd. Het KMCGS constateert over 2025 een lichte stijging in het naleefgedrag ten opzichte van 2024.

De versnelde groei en gereedstelling zorgen voor een groeiende operationele druk. Dit vergroot het risico dat Defensie door de kenmerkende *can-do*-mentaliteit in de valkuil trapt van te snel zaken realiseren, waardoor de zorgvuldigheid van de uitvoering daaronder lijdt. Defensie moet ‘een tandje bijzetten’, en met het huidige personeelstekort is dat een forse uitdaging. De werkdruk wordt steeds hoger en tijdens controles blijkt dat bij commandanten en hun staven de aandacht voor veiligheid afneemt, en dat adviezen van *Subject Matter Experts* (SME’s) niet altijd meer (kunnen) worden opgevolgd. In de meeste gevallen voeren eenheden bij geconstateerde overtredingen incidentmanagement uit en passen ze geen structurele verbetermaatregelen toe. Dit terwijl de bevindingen van het KMCGS steeds meer wijzen op structurele tekortkomingen in de processen betreffende het vervoer van gevaarlijke stoffen en minder op incidentele nalevingsproblemen. De defensieorganisatie schiet tekort als het gaat om het volledig afmaken van de *Plan-Do-Check-Act*-cyclus (PDCA-cyclus). De ‘*Plan*-’ en ‘*Do*-fase’ worden meestal wel voortvarend uitgevoerd, maar het uitvoeren van ‘*Check*-’ en ‘*Act*-fase’ laat vaak te wensen over. Zolang een Plan van Aanpak (PvA) dat een eenheid opstelt naar aanleiding van een controle, mede wordt gemonitord door het KMCGS, ziet het KMCGS verbetering. Maar zodra die eenheid meer wordt losgelaten en gedurende wat langere tijd niet wordt gecontroleerd, ziet het KMCGS dat de aandacht voor het verbeterplan verslapt en is er geen verbetering meer waarneembaar. Defensie moet ervoor waken dat de afwijking van de norm niet het nieuwe normaal wordt.

Personeel en het tekort daaraan

Ook in 2025 was er, net als in voorgaande jaren, een tekort aan juist opgeleid en ervaren personeel binnen het vakgebied van gevaarlijke stoffen. Dat tekort blijft een van de belangrijkste basisoorzaken van de geconstateerde overtredingen. De versnelde groei zorgt dat het personeelstekort verder groeit. Het uitbreiden van eenheden en oprichten van nieuwe eenheden betekent niet automatisch dat deze ook gevuld kunnen worden met personeel. Het werven in de huidige arbeidsmarkt is erg lastig, waardoor de werving achterblijft bij de ambitie. De tekorten kunnen niet of nauwelijks meer opgevangen worden door het wel aanwezige personeel. Ondanks dat iedereen zijn best doet, komt de veiligheid steeds vaker in het geding en het gebrek aan personeel heeft een negatieve invloed op de motivatie van het personeel. In het vakgebied van de gevaarlijke stoffen zijn nog altijd mensen aan het werk zonder dat zij voldoende opgeleid zijn voor hun werkzaamheden. Door de operationele druk in combinatie met het personeelstekort kiezen commandanten er regelmatig (noodgedwongen) voor om personeel mee te nemen op oefening en niet naar een noodzakelijke opleiding te sturen. Het ontbreken van senioriteit (zowel hiërarchisch als vakspecifiek) zorgt ervoor dat personeel het gevoel heeft dat zij nergens op kan terugvallen bij complexe vraagstukken aangaande het vervoer van gevaarlijke stoffen. Daarnaast constateert het KMCGS dat de kennis van het toepassen van wet- en regelgeving is afgenomen. Dat zorgt niet alleen voor een toename van het aantal overtredingen, maar betekent ook dat er geen gebruik wordt gemaakt van de mogelijkheden die wet- en regelgeving bieden. En juist in een tijd waarin Defensie ‘meer ruimte’ nodig heeft, kan het juist kunnen toepassen van bestaande wet- en regelgeving vaak mogelijkheden bieden.

Gebruik van civiele partners

Defensie maakt voor het vervoer van gevaarlijke stoffen steeds vaker gebruik van civiele bedrijven. Op zich is dat geen probleem, maar dat betekent wel dat het vervoer volledig aan de civiele wet- en regelgeving dient te voldoen. Militaire regelgeving is in principe niet van toepassing op civiele bedrijven en voor die bedrijven is het ook niet mogelijk om aan de militaire regelgeving te voldoen. Het is dus van belang dat de goederen die Defensie voor vervoer aanbiedt, conform de civiele wet- en regelgeving aangeboden worden. Civiele vervoerders hebben geen vervoersplicht en kunnen weigeren om goederen van slecht presterende aanbieders te vervoeren. Bij het vervoer door civiele bedrijven kunnen ook externe toezichthouders/handhavers invloed hebben op het vervoersproces.

Toezicht aan de voorkant

Het KMCGS richt zich met name op ‘toezicht aan de voorkant’. Hier gaat het om toezicht aan de voorkant van het vervoersproces, dus voordat het vervoer daadwerkelijk plaatsvindt. Op die wijze kunnen (en moeten) de geconstateerde overtredingen worden opgelost voordat het vervoer vervolgd kan worden. Een andere vorm van toezicht aan de voorkant, die overigens niet per definitie door het KMCGS moet worden uitgevoerd, is het inbrengen van de juiste expertise in verwervingstrajecten van materieel en diensten. Op deze wijze kan Defensie voorkomen dat pas na instroming van materieel blijkt dat het niet aan wet- en regelgeving voldoet en er achteraf meestal kostbare oplossingen moeten worden bedacht om het optreden van Defensie niet te laten frustreren. Het KMCGS constateert dat dit nog altijd niet goed in de verwervingsprocessen geborgd is.

SAP

Ook in 2025 bleek het bedrijfssoftwaresysteem SAP, net als in de jaren daarvoor, nog steeds niet goed te werken, of niet gevuld te zijn met de juiste gegevens. Personeel werkzaam in het vervoersproces heeft daardoor niet altijd de beschikking over de juiste gegevens. Hierdoor neemt de kans op overtredingen toe, zoals een door SAP gegenereerde vrachtbrief die niet aan de gestelde eisen voldoet. Ook is er een vergrote kans op incidenten. Bovenstaande doet zeker afbreuk aan de veiligheid.

Lithiumbatterijen

Nieuw materieel komt op verschillende manieren en via allerlei routes bij Defensie binnen. Lithiumbatterijen komen steeds vaker voor in militair materieel en uitrustingsstukken. Bij Defensie vindt dan ook steeds vaker het vervoer van, meestal gebruikte, lithiumbatterijen plaats. Aan dit vervoer zijn risico’s verbonden, want een (beschadigde) lithiumbatterij kan spontaan ontbranden en deze branden zijn zeer moeilijk te blussen. Bij Defensie komt het zeer regelmatig voor dat lithiumbatterijen worden meegenomen in de hand- of ruimbagage van militair personeel, onder het mom van operationele noodzaak. Dit gebeurt veelal met civiele vliegtuigen. Het personeel dat deze batterijen meeneemt is meestal niet op de hoogte van de regels (ICAO TI) omtrent deze batterijen. Sommige batterijen mogen alleen maar met vrachtvliegtuigen worden vervoerd en niet met passagiersvliegtuigen. Er is hier dus sprake van aanzienlijke veiligheidsrisico’s en het personeel dat deze batterijen meeneemt kan daar persoonlijk voor verantwoordelijk en aansprakelijk worden gesteld.

Voor vervoer als vracht (cargo) beschikken sommige, maar helaas niet alle, eenheden over UN-gekeurde verpakkingen om lithiumbatterijen te vervoeren. De verwerving van deze verpakkingen blijkt lastig te zijn. Bij het niet voorhanden zijn van de juiste verpakking wordt vaak gebruikgemaakt van een bepaald soort UN-gekeurde verpakking (4GV) die voor meerdere doeleinden toepasbaar is. Wat gebruikers vaak niet weten is dat deze verpakkingen gebruikt moeten worden conform een verpakkingsinstructie. Hierin worden aanvullende eisen gesteld aan bijvoorbeeld de soort tape, het opvulmateriaal en de binnenverpakking. Als niet wordt voldaan aan de verpakkingsinstructie, voldoet het vervoer niet aan de gestelde eisen.

Aan het verpakken, aanbieden en vervoer van lithiumbatterijen door de lucht worden steeds strengere eisen gesteld. In 2026 moeten alle lithiumbatterijen onder sectie II of die met of in apparatuur verpakt zijn, minder dan 30% geladen zijn (*State of Charge* (SOC) < 30 %).

Hidden dangerous goods

Het KMCGS constateerde ook in 2025 dat er steeds vaker zogenaamde *hidden dangerous goods* worden aangetroffen, zowel in hand- en ruimbagage als in algemene cargo. Het gaat dan om gevaarlijke stoffen die, bedoeld of onbedoeld, op niet correcte wijze worden aangeboden en/of vervoerd, waarbij al dan niet bekend is dat het om gevaarlijke stoffen gaat. *Hidden dangerous goods* zijn vaak de oorzaak van incidenten met het vervoer van gevaarlijke stoffen. De oorzaak van de stijging van incidenten lijkt te liggen in de combinatie van een tekort aan personeel en hoge operationele- en/of oefendruk.

2.2 Opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen

Vanwege de eerder genoemde capaciteitsproblematiek bij het KMCGS zijn er in 2025 een stuk minder controles uitgevoerd, ongeveer 50% ten opzichte van 2024. Toch is het aantal geconstateerde overtredingen in 2025 aanzienlijk hoger dan in 2024. Dat is deels verklaarbaar door de extra aandacht voor munitie bij musea, historische verzamelingen en instructiemunitie. De opslag hiervan is nog niet goed op orde. In 2024 constateerde het KMCGS nog een stagnatie in de stijgende lijn van het naleefgedrag, maar in 2025 is er spijtig genoeg toch duidelijk sprake van een dalende lijn in het naleefgedrag.

Het positieve effect van regelmatig toezicht is in de missiegebieden duidelijk zichtbaar. Met name bij de eFP-missie in Litouwen heeft dit geleid tot een significante verbetering van de opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen.

Naast het constateren van overtredingen en gebreken ten aanzien van de opslag en behandeling van munitie, probeert het KMCGS ook te duiden wat de meest aannemelijke onderliggende oorzaken zijn. De meeste punten zijn ook al in eerdere verslagen gemeld.

- Controle: nog steeds vindt er geen of te weinig toezicht plaats vanuit de eenheid zelf. Hier geldt dat bij vrijwel elke overtreding kan worden afgevraagd waarom er in de functionele lijn vooraf niet is onderkend dat er zaken niet kloppen.
- Bewustwording en kennis: er is geen besef dat er sprake is van een overtreding. Er is dus geen of onvoldoende kennis van de ter plaatse geldende regelgeving.
- Infra en middelen: de gebruikte infra (bebouwing) of middelen (opslagcontainers) voldoen niet aan de eisen. Daardoor kan er niet aan de regels worden voldaan.
- Regelgeving: op sommige buitenlandse locaties is het niet duidelijk welke regelgeving van toepassing is, zoals in het Caraïbisch gebied. Soms is de geldende regelgeving niet duidelijk en in een enkel geval zelfs niet werkbaar.

De overtredingen die het KMCGS constateert zijn over het algemeen niet dermate ernstig dat er acuut opgetreden moet worden. Op de locaties waar werken met gevaarlijke stoffen de kernactiviteit is, zoals de grotere munitiecomplexen, zijn de zaken over het algemeen goed op orde. Op de locaties waar werken met gevaarlijke stoffen niet de kernactiviteit is, ontstaan relatief meer overtredingen.

3

Eindbeschouwing en aanbevelingen

3.1 Eindbeschouwing

Als het gaat om de opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen, is de eerder geconstateerde stagnatie van de stijgende lijn van het naleefgedrag in 2025 overgegaan in een dalende lijn. Op het gebied van vervoer van gevaarlijke stoffen is er in het naleefgedrag een lichte stijging te zien. Dat betekent helaas niet direct dat het ook structureel beter gaat. De bevindingen van het KMCGS laten steeds meer zien dat er in de processen waarbij er sprake is van gevaarlijke stoffen, structureel zaken niet goed ingeregeld of geborgd zijn. Daar waar er sprake is van regelmatig toezicht blijkt dat zijn vruchten af te werpen en ziet het KMCGS wel verbetering. Dat constateerde het KMCGS bij het monitoren van diverse PvA's met verbetermaatregelen en bij de eFP-missie in Litouwen.

Door de versnelde groei en de versnelling in de gereedstelling staat het doorvoeren van verbetermaatregelen en het implementeren van structurele verbeteringen middels een PvA lager op de prioriteitenlijst van commandanten. Het KMCGS begrijpt heel goed dat dit gebeurt, maar de defensieorganisatie dient ervoor te waken dat er op dat gebied helemaal niets meer gebeurt. De verbeteringen dragen direct bij aan een verhoging van de veiligheid. En een groter veiligheidsbewustzijn en verhoging van de veiligheid dragen weer bij aan het voorkomen van vermijdbare verliezen van zowel personeel als materieel. Als lerende organisatie moet Defensie zich blijven inspannen om verbeteringen door te voeren.

De ervaring leert dat toezicht noodzakelijk blijft om de organisatie door te lichten en het lerend vermogen te blijven stimuleren. Het doel is daarbij altijd het verhogen van de veiligheid en het veiligheidsbewustzijn van de organisatie. Door het vergroten van het veiligheidsbewustzijn gaat de werknemer het belang van de eigen kennis en het aanspreken van collega's op (risicovol) gedrag meer inzien.

Ten aanzien van het doorvoeren van verbeteringen naar aanleiding van de constateringen zijn er een aantal zaken relatief eenvoudig op te lossen, de zogenaamde *quick wins*. Een voorbeeld is het op orde krijgen van de documentatie op het gebied van de opslag en behandeling van gevaarlijke stoffen. Andere problematiek, zoals het personeelstekort, is een stuk complexer en een oplossing daarvoor is een stuk lastiger en kost meer tijd.

3.2 Aanbevelingen

Deze aanbevelingen zijn al in eerdere jaarverslagen vermeld.

1. Zorg dat het personeel dat met gevaarlijke stoffen werkt in de gelegenheid wordt gesteld om opleidingen te volgen die voor hun werkzaamheden noodzakelijk zijn.

2. Zorg dat er meer/beter intern toezicht (toezicht door SME's van de eenheid zelf) wordt gerealiseerd.

3. Zorg dat het bedrijfssoftwaresysteem SAP gevuld wordt met de juiste stamgegevens en dat het goed functioneert, zodat personeel op de werkvloer de juiste benodigde gegevens uit het systeem kan halen.

4. Zorg dat de juiste expertise vooraan in (verwervings)processen wordt ingebracht om zeker te stellen dat verworven materieel en diensten aan wet- en regelgeving voldoen en/of om tijdig mitigerende maatregelen te kunnen treffen.

5. Blijf benadrukken bij commandanten en hun staffunctionarissen wat het belang is van bewustwording ten aanzien van de verantwoordelijkheden en verplichtingen op het gebied van het vervoer, de opslag en de behandeling van gevaarlijke stoffen. In een hoofdtaak 1-scenario draagt een goed veiligheidsbewustzijn bij aan behoud van gevechtskracht en voortzettingsvermogen.

4 Bijlage

4.1 Afkortingen

A&A	Advies & Assistentie
BA	Beveiligingsautoriteit
BOSS	Brigade Operationele Service & Support
BS	Bestuursstaf
BTD	Bureau Toezicht Defensie
CDS	Commandant der Strijdkrachten
C-KMCGS	Commandant Korps Militaire Controleurs Gevaarlijke Stoffen
CLAS	Commando Landstrijdkrachten
CLRS	Commando Lucht- en Ruimtestrijdkrachten
COBGS	Controle Opslag en Behandeling Gevaarlijke Stoffen
COMMIT	Commando Materieel en IT
CVGS	Controle Vervoer Gevaarlijke Stoffen
CZSK	Commando Zeestrijdkrachten
DBB	Defensie Beveiligingsbeleid
DJZ	Directie Juridische Zaken
DOSCO	Defensie Ondersteuningscommando
DVVO	Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie
eFP	*enhanced Forward Presence*
EODD	Explosieven Opruimingsdienst Defensie
EUFOR	*European Union Force*
FG	Functionaris Gegevensbescherming
FLO	Functioneel Leeftijdsontslag
ICAO-TI	*International Civil Aviation Organization - Technical Instructions (for the safe transport of dangerous goods by air)*
IGK	Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht
ILT	Inspectie Leefomgeving en Transport
IMG	Inspectie Militaire Gezondheidszorg
IVD	Inspectie Veiligheid Defensie
JFC	*Joint Force Command*
KMA	Koninklijke Militaire Academie
KMar	Koninklijke Marechaussee
KMCGS	Korps Militaire Controleurs Gevaarlijke Stoffen
LTC	Landelijk Tactisch Commando
MASP	Milieu Aanspreekpunt
MCGS	Militaire Commissie Gevaarlijke Stoffen
MLA	Militaire Luchtvaart Autoriteit
MP	Ministeriële Publicatie
OM	Openbaar Ministerie
OPCO	Operationeel Commando
PDCA	*Plan-Do-Check-Act*
PvA	Plan van aanpak
SAP	Systemen, Applicaties, Producten
SME	*Subject Matter Expert*
TMH	Team Milieu Handhaving
WL	Wet luchtvaart
WODG	Wet op de defensiegereedheid
WVGS	Wet vervoer gevaarlijke stoffen

